

УДК 378/004.78

О. О. Рибчук

**ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ВВНЗ**

Реформування Збройних Сил України, перехід до професійної армії, участь військовослужбовців в антитерористичній операції на сході України вимагає нових підходів до підготовки офіцерського складу. Це зумовлює запровадження змін у процес підготовки військових педагогів у напрямі підвищення рівня їхньої фахової компетентності, практичної підготовленості до вирішення складних військово-педагогічних завдань.

Педагогічна практика доводить, що оновлення теоретичних знань, підвищення кваліфікації має відбуватися систематично з урахуванням сучасного стану розвиненості науки та техніки. Враховуючи це, актуальності набуває необхідність розширення освітнього поля системи післядипломної освіти, яка має враховувати всі ідеї та можливості безперервної освіти. Станом на сьогодні Інтернет-технології багато аспектів нашого життя переносять у віртуальний простір, прискорюючи тим самим темпи розвитку інформаційного суспільства і долаючи географічні бар'єри. Не стає виключенням і освіта. Зараз для організації освітнього процесу вже не обов'язково тому, хто вчиться, знаходитись поруч з викладачем. Дистанційне навчання, поряд з традиційними формами, спроможне розширити освітнє поле, зробити навчання зручнішим та доступнішим.

Актуальність, значущість і доцільність даного дослідження зумовлено недостатньою розробленістю проблеми впровадження технології дистанційного навчання у процес розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисципліни вищих військових навчальних закладів (далі ВВНЗ) у системі післядипломної освіти, необхідністю обґрунтування, розроблення та втілення в освітній процес дистанційних курсів.

Теоретичному обґрунтуванню та практичній реалізації ідей дистанційного навчання присвячено низку досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема таких: А. Бершадський, В. Беспалько, І. Булах, О. Васюк, Ю. Дідик, В. Ісаєнко, В. Олійник, І. Синельник, С. Яремчук та ін. (свої роботи присвятили проблемі дистанційної освіти); Дж. Андерсон, Ч. Ведемейер, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р. Клінг (зарубіжні вчені, які досліджували перспективи розвитку дистанційної освіти) та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемі розвитку дистанційної освіти та розроблення дистанційних курсів, проблема запровадження технологій дистанційного навчання у процес підвищення кваліфікації військових педагогів не стала предметом

окремого наукового дослідження. Особливо ця проблема актуальна на етапі розвитку інформаційного суспільства. Так, у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільства знань» (2005 р.) зазначено, що людина буде вчитися, жити і працювати в середовищі розподілених інструментів, ресурсів і користувачів, створюватиме свої власні мережі поширення знань, вирішуватиме етичні, юридичні, фінансові та інші проблеми, які пов'язані з виробництвом і циркуляцією відомостей і даних у мережі [1].

Метою статті є обґрунтування можливості впровадження технологій дистанційного навчання у процес розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ у системі післядипломної освіти.

Як зазначають дослідники проблеми застосування дистанційного навчання у процесі післядипломної педагогічної освіти, поняття «дистанційна освіта» має американське походження і було вперше використане Університетом штату Вісконсин в каталозі заочних курсів 1892 р. Приблизно до середини 70-х – поч. у 80-х рр. ХХ ст. це поняття перекладали як «заочне навчання» і використовували виключно як синонім понять «кореспондентне навчання», «домашнє навчання» (home-study), «незалежне навчання» (independent study) або як їх узагальнюючий еквівалент. Дистанційна освіта розвивалася паралельно з розвитком освітніх технологій і стала сучасною формою забезпечення доступності освіти на всіх рівнях [2, с. 306].

Відповідно, для її реалізації необхідні відповідні технології. Вітчизняні науковці поняття «технології дистанційного навчання» визначають як інформаційні технології створення, передачі та збереження навчальних матеріалів, організації й супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку [3, с. 5]. Ми вважаємо, що при визначенні дистанційного навчання слід зважати на те, що в основі дистанційної освіти лежать два різних підходи, а саме – дистанційне навчання, як кореспондентне (заочне), та дистанційне навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ). З урахуванням сучасного стану розвиненості ІКТ, вважаємо за доцільне приєднуватися до думки науковців [4], які вважають за доцільне організувати дистанційне навчання на основі використання комп'ютерних технологій і можливостей мережі Інтернет.

Важливим для нашого дослідження є позиція Ч. Ведемейера, який вважає, що «дистанційне навчання включає дві основні вимоги – більшу доступність освіти для учнів і розвиток самостійності в навчанні. Ці цілі досягаються шляхом надання тому, хто вчиться широким можливостей у виборі місця і часу навчання..., а також самих навчальних програм [5, с. 3]. Саме ці можливості, що реалізуються шляхом застосування технології дистанційного навчання, є важливим доповненням традиційних форм перепідготовки і підвищення кваліфікації військових

педагогів, створюють додаткові умови для розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін.

Нині потенціал дистанційного навчання у післядипломній освіті військових викладачів повною мірою не реалізований. Підвищення їх кваліфікації відбувається шляхом залучення їх до проходження відповідних курсів – для викладачів, які не вчилися в ад'юнктурах і мають педагогічний стаж до 3 років – курси підвищення кваліфікації терміном до 2 місяців (начальний час – 432 години, із них: 286 годин на заняття під керівництвом викладача, у тому числі 6 годин на комплексний екзамен, 146 годин на самостійні заняття); для викладачів, які мають педагогічний стаж більше 3 років – що п'ять років курси підвищення кваліфікації терміном до одного місяця (начальний час – 216 годин, із них: 144 години на заняття під керівництвом викладача, у тому числі 6 годин на комплексний екзамен, 72 години на самостійні заняття). Відведений на курси час дозволяє поглибити знання із питань організації освітнього процесу у ВВНЗ і розвивати у слухачів уміння ефективного поєднання на практиці теоретичних знань з інноваційними педагогічними методиками й технологіями. Проте, значна частина проблемних питань і напрямів удосконалення педагогічної компетентності, зокрема, що стосується особливостей викладання спеціальних дисциплін, залишається поза увагою курсів, покладається на самостійне опрацювання слухачів. Сприятиме розв'язанню цієї проблеми використання можливостей дистанційного навчання.

Підґрунтям для реалізації ідей змішаного навчання (традиційної курсової підготовки та дистанційного навчання) є нормативно-правова база України щодо запровадження дистанційної освіти, а саме:

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19 (ст. 9. Форми здобуття освіти. Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та ІКТ (п. 4.);

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (ст. 42. Форми навчання у ВНЗ. Навчання у ВНЗ здійснюється за такими формами: денна (очна); вечірня; заочна, дистанційна; екстернатна. Форми навчання можуть бути поєднані);

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України від 20.12.2000 р.) (Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання);

Наказ МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466 (із змінами);

Наказ МОН України «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових,

освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямами і спеціальностями» від 30.10.2013 р. № 1518.

На положення цих керівних документів ми опираємося в реалізації організаційно-педагогічної умови інтеграції форм курсового та міжкурсорового підвищення кваліфікації викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ [6, с. 233].

На основі аналізу існуючих підходів до визначення поняття «дистанційне навчання» та відповідно до завдань власного дослідження визначили дистанційне навчання викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ у системі післядипломної освіти як форму післядипломного навчання, що передбачає використання комп'ютерних та ІКТ для забезпечення інтерактивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу на різних етапах перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ, а також їх самостійної роботи з навчальними матеріалами розміщеними в інформаційній мережі.

Таким чином, застосування технології дистанційного навчання у процесі розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ полягатиме у реалізації таких заходів:

- розміщення навчальних матеріалів (у вигляді навчальних курсів, довідкових матеріалів, навчальних посібників та ін.) у системі дистанційного навчання. Зміст навчальних матеріалів має доповнювати теоретичний матеріал, що включений у програму курсової підготовки. Це сприятиме індивідуалізації навчання, поглибленню теоретичних знань викладачів спеціальних дисциплін;

- контроль успішності тих, хто вчиться, за допомогою електронних тестів, розміщених у системі дистанційного навчання. Періодичне тестування дозволить визначати як актуальний стан розвиненості фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін, так і причини утруднень в опануванні педагогічного фаху, проблемні напрями підготовки;

- консультування викладачем тих, хто вчиться, за допомогою використання різних телекомунікаційних засобів – електронної пошти, відеоконференції, діалогів у режимі реального часу тощо;

- оперативне доповнення навчального змісту новою інформацією, що відповідає актуальному стану розвитку сучасної педагогічної науки.

Дистанційне навчання характеризується високою інтерактивністю процесу навчання, що виражається в постійних контактах між усіма його учасниками (викладачами та тими, хто вчиться) протягом усього періоду навчання, оперативному зворотному зв'язку, наявністю постійного контролю за навчальною діяльністю, надає справді навчальний характер всьому процесу пізнання. Високим рівнем інтерактивності відрізняються також і мережеві інформаційні ресурси, що використовуються як засіб дистанційного навчання, наприклад, електронні підручники, пошукові системи та інше.

Використовуючи можливості дистанційного навчання у післядипломній освіті викладачі спеціальних дисциплін не тільки здобувають конкретні компетентності, а й опановують способи їх набуття.

Найважливішим елементом дистанційного навчання є дистанційні курси, які розробляються викладачами за своїми дисциплінами. Кожен викладач сам вирішує, яким буде його курс, які мультимедійні елементи будуть використані. Досвід вказує на те, що використання динамічних об'єктів, наочних моделей тощо – значною мірою підвищує ефективність курсу.

Вважаємо доцільним, курс розбивати на розділи, які потрібно опанувати у визначений час. За підсумками опанування розділу передбачати тестування для визначення якості засвоєння матеріалу. За умови успішного складання тесту – відкривається доступ до наступних розділів, якщо результат тестування незадовільний – пропонується опрацювати розділ повторно.

Важливою характеристикою дидактичного процесу, що визначає його суть, є методи і засоби навчання. Саме завдячуючи їм досягаються цілі навчання. Загальноприйнятими у педагогічній практиці вважаються такі види навчальних занять, як: лекції, семінари, практичні заняття, заліки, іспити, самостійні заняття тощо. Всі вони мають місце у процесі дистанційного навчання, з деякою специфічною відмінністю.

Під час дистанційного навчання лекційні заняття можуть проводитися як в реальному часі, та і не у реальному, із застосуванням відеозв'язку або відеозаписів. Вважаємо, більш доцільним застосування текстових лекцій (електронних лекцій). Електронна лекція – це спеціально підібраний, значний за обсягом теоретичний матеріал, розміщений на відповідному ресурсі доступному для тих, хто вчиться. Крім того, програмне забезпечення дозволяє проводити в кінці лекції контроль засвоєння, розуміння навчальної інформації, виявляти ставлення до неї та інші аспекти.

Семінар, що проводиться у дистанційному навчанні, називається віртуальним семінаром (вебінаром), оскільки його учасники не бачать один одного, а обмінюються тільки текстовими повідомленнями. Семінар проходить не у реальному часі, при цьому викладач може оцінити активність кожного слухача.

Широкого застосування у системі дистанційного навчання отримав тестовий контроль, що застосовується як для самоперевірки, так і для проведення контрольних перевірок викладачем. Він дозволяє, з одного боку, перевірити повноту засвоєння інформації у тих, хто вчиться, а з іншого – забезпечує об'єктивність і оперативність отримання результатів навчання.

Досягнення бажаного ефекту від навчального процесу із застосуванням технології дистанційного навчання залежать від постійної і систематичної роботи всіх суб'єктів освітнього процесу – щоденно протягом всього періоду навчання.

Процес розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ має організовуватися на основі системного та гармонійного поєднання всіх доступних форм і засобів організації освітнього процесу в системі військової освіти. Дистанційне навчання як організаційна форма володіє значним потенціалом, що полягає у створенні осередку доступної і необхідної для професійного зростання інформації, можливості застосування діагностичних заходів, постійного оновлення та доповнення навчального змісту, його систематизації. Комплексне поєднання курсової підготовки та дистанційного навчання забезпечуватиме неперервність процесу розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні дистанційних курсів, спрямованих на розвиток фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ.

Список використаної літератури

- 1. К обществам знаний:** Всемирный доклад ЮНЕСКО [Текст]. – Париж : Изд-во ЮНЕСКО, 2005. – 211 с.
- 2. Кулешова В. В.** Теоретичні і методичні засади формування психолого-педагогічної компетентності викладачів технічних дисциплін у системі післядипломної освіти : дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. В. Кулешова. – Харків, 2014. – 607 с.
- 3. Ісаєнко В. М.** Навчально-методичний посібник для викладачів щодо організації дистанційної форми навчання з перепідготовки та підвищення кваліфікації / За ред. Ісаєнка В. М., Кашина Г. С., Ніколаєва К. Д., Павлюченко Л. С. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 100 с.
- 4. Ягупов В. В.** Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні майбутніх кваліфікованих робітників [електронний ресурс] / В. В. Ягупов // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: довід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. / За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. – Львів, 2015. – Вип. 4, ч. 2. – С. 202–205. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10783/>
- 5. Lewis R.** Embedding Open bearing in Higher Edication / R. Lewis. – Harlow, 1994. – 173 p.
- 6. Рибчук О. О.** Педагогічна модель розвитку фахової компетентності викладачів ВВНЗ у системі післядипломної освіти / О. О. Рибчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (2 (88)). – Житомир, 2017. – С. 231–236.

Рибчук О. О. Використання дистанційної технології навчання у процесі розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ

Статтю присвячено обґрунтуванню можливості використання технологій дистанційного навчання з метою розвитку фахової компетентності викладачів ВВНЗ у процесі їх післядипломної освіти. Розкрито сутність понять «технології дистанційного навчання» та

«дистанційне навчання викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ у системі післядипломної освіти». Визначено цілі, завдання та основні заходи дистанційного навчання викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ з урахуванням їх поєднання з традиційними формами навчання. Надано характеристику основним методам та способам реалізації дистанційного навчання у процесі перепідготовки та підвищення кваліфікації військових педагогів.

Ключові слова: дистанційне навчання, викладачі спеціальних дисциплін, підвищення кваліфікації, розвиток, компетентність.

Рыбчук О. А. Использование дистанционной технологии обучения в процессе развития специальной компетентности преподавателей специальных дисциплин ВВУЗ

Статью посвящено обоснованию возможности использования технологий дистанционного обучения с целью развития специальной компетентности преподавателей ВВУЗ в процессе их последипломного образования. Раскрыта сущность понятий «технологии дистанционного обучения» и «дистанционное обучение преподавателей специальных дисциплин ВВУЗ в системе последипломного образования». Определены цели, задачи и основные мероприятия дистанционного обучения преподавателей специальных дисциплин ВВУЗ с учетом их сочетание с традиционными формами обучения. Охарактеризованы основные методы и способы реализации дистанционного обучения в процессе переподготовки и повышения квалификации военных педагогов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, преподаватели специальных дисциплин, повышение квалификации, развитие, компетентность.

Rybuchuk O. The Usage of Distance Learning Technology in the Process of Professional Competence Development of HMEE Specialty Courses Lecturers'

The article deals with the substantiation of the possibility of distance learning technologies usage in order to develop the competence of HMEE lecturers' in the process of their postgraduate education. The concepts "technology of distance learning" and "HMEE specialty courses lecturers' distance learning in the system of postgraduate education" are revealed. The goals, tasks and main means of distance learning of the HMEE specialty courses lecturers' are determined, taking into account their combination with the traditional forms of education. The article describes the main methods and ways of the distance learning realization in the process of retraining and advanced training of military lecturers.

It was established that the process of professional competence development of HMEE specialty courses lecturers' should be organized on the basis of a systematic and harmonious combination of all available forms and means of educational process organizing in the system of military education. In

particular, distance learning as an organizational form has a significant potential, which means creation of accessible and necessary information environment, the possibility of using diagnostic measures, continuous updating and supplementation of educational content, its systematization, which are required for professional growth. An integrated combination of course training and distance learning will ensure the continuity of the professional competence development process of HMEE specialty courses lecturers'.

Key words: distance learning, specialty courses lecturers, advanced training, development, competence.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 371.11

В. Г. Чуркіна, К. О. Косенко

САМООРГАНІЗАЦІЯ ТА САМОСТІЙНА РОБОТА УПРАВЛІНЦЯ ЯК СКЛАДНИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Освітні заклади відіграють велику роль в житті суспільства, впроваджують результати наукових відкриттів, є центрами освіченості й професіоналізму. На думку ряду дослідників В. Андрущенко, В. Кременя, А. Мудрика, Г. Шевченко, А. Корецької, О. Матвієнко саме освіта покликана сприяти формуванню духовного потенціалу нації, духовному розвитку кожного члена суспільства [5]. Відкриття II половини ХХ ст. у галузі природничих наук в 70-х рр. підтверджує спільність закономірностей і принципів самоорганізації самих різних складних макросистем – фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, соціальних.

Сучасні університети, академії відповідно до нового «Закону про освіту» є суб'єктами освітньої діяльності, «сприяють всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5].

Сучасна освіта перебуває у стадії оновлення навчального змісту й удосконалення його структури, з метою передачі знання орієнтованого